

*В. А. Ілляшенко,
д. держ. упр., професор, професор кафедри фінансів і кредиту,
Класичний приватний університет*

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА В СИСТЕМІ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

V. Iliashenko,
Dr. in Public Administration, Professor, Department of Finance and Credit, Classic Private University

TAX POLICY IN THE REGULATION OF SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT

У сучасних умовах становлення ринкових відносин в Україні суттєвого значення набуває податкова політика. Податкова система є найдавнішою фінансово-економічною системою суспільства. Податкова політика повинна бути узгоджена з цілями довгострокового економічного зростання та перетворитися на ефективний інструмент соціально-економічного розвитку країни в умовах ринкової економіки.

In the current conditions of market relations in Ukraine considerable importance is tax policy. The tax system is the oldest financial and economic system of society. Tax policy must be consistent with the goals of long-term economic growth and become an effective instrument for socio-economic development in a market economy.

Ключові слова: податкова політика, соціально-економічний розвиток держави, фінансові ресурси, заходи щодо стабілізації.

Key words: tax policy, socio-economic development of the state, financial resources, measures to stabilize.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На сучасному етапі розвитку ринкової економіки використання податків як важелів ефективного державного регулювання соціально-економічних процесів набуває особливого значення. Ефективність оподаткування в державі безпосередньо залежить від особливостей реалізації податкової політики, яку розглядають як складову фінансової політики та яка повинна сприяти розвитку ринкових відносин, стимулювати ділову та підприємницьку активність і, як наслідок, забезпечувати надходження фінансових ресурсів до бюджетів всіх рівнів. Податкову політику розглядають як один з найважливіших важелів втручання держави в соціально-економічні процеси та як таку, що становить комплекс економічних, організаційних і правових заходів щодо регулювання податкових відносин [1]. Вона має бути організована таким чином, щоб, з одного боку забезпечити мобілізацію коштів до бюджетів, в обсягах, необхідних для виконання покладених на державу функцій, а з другого боку —

сприяти активізації підприємницької діяльності як у державі, так і за її межами, цим самим забезпечуючи економічний та соціальний розвиток країни. Отже, дослідження сутності податкової політики на сучасному етапі, а також її впливу на соціально-економічний розвиток держави є досить актуальним сьогодні.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Необхідно відзначити, що окремі питання бюджетної та податкової політики, їх місця в державному регулюванні економіки розглядали в своїх працях такі зарубіжні вчені, як У. Петті, А. Сміт, Д. Рікардо, В.М. Пушкарева, І.І. Янжулта інші. У вітчизняній фінансовій думці проблеми бюджету та оподаткування знаходять своє відображення в працях В.Л. Андрущенко, О.Д. Василика, В.П. Вишневецького, А.М. Соколовської, А.О. Єпіфанова, В.І. Сало, І.І. Д'яконова та інших. Проте аналіз існуючих наукових постулатів у даній сфері дає

зможу визначити, що проблеми податкової політики є актуальними, а тому вимагають подальших досліджень, розроблення і впровадження дійових заходів щодо стабілізації і розвитку економіки держави.

ФОРМУВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є дослідження сутності податкової політики як частини системи регулювання соціально-економічного розвитку держави.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Податкова система є найдавнішою фінансово-економічною системою суспільства. Ще в період натурального господарства у вигляді податку сплачувалась частина здобичі. У первіснообщинному ладі запроваджувався податок у обсягом 10% сукупних доходів. Податкова політика в Римській імперії полягала в застосуванні прогресивного принципу обкладання прибутковим податком, а також часто вводились так звані надзвичайні податки — будівництво флоту, утримання війська. Такий принцип оподаткування згодом набув поширення і в інших європейських країнах. Загалом теорія податків почала свій розвиток з XIII ст., ще за часів Фоми Аквінського, який вважав податки однією з несправедливих форм грабунку народу. Діомеда Карафа вперше в історії висловив твердження, що податки є основним джерелом наповнення бюджету, який може використовуватись на благо народу. Надалі теорія податків розвивається в різних напрямках. Зокрема, в XVII ст. у Франції з'являється теорія податків Ш. Монтеск'є, який вважав, що громадяни повинні беззаперечно ділитися своїми доходами з державою, оскільки вона забезпечує внутрішній і зовнішній захист життя та майна населення, гарантує примітивні соціальні стандарти. Дещо інший погляд на теорію податків висловлював Дж. Міль, який стверджував, що кожен громадянин держави повинен отримувати від неї послуги у вигляді допомоги та підтримки. Також висувались теорії податків, які передбачали, що, сплачуючи відповідні обсяги податків в державну казну, громадяни отримували страхівку від різних ризиків та несприятливих подій. Подальший розвиток ця теорія знайшла в працях відомого економіста А. Сміта, який розглядав питання державних витрат, доходів, а також завдань, які покладаються на державу. Варто зазначити, що Сміт досить негативно трактував саму природу податків, оскільки вбачав у ній пряме вилучення народних ресурсів, які могли б використовуватись на створення нової продукції та підвищення продуктивності праці. Система оподаткування в СРСР зводилась до тотального контролю та нагляду за суб'єктами господарювання та мала за мету конфіскацію будь-яких доходів, які перевищували певний середній рівень. Ця система спричинила достатньо низький рівень ділової та підприємницької активності. Реформування податкової системи України як самостійної держави розпочалось в 1996 р., коли Президент України підписав укази "Про утворення Державної податкової адміністрації України та місцевих податкових адміністрацій", "Питання державних податкових адміністрацій", згідно з якими передбачалося, що податкова служба України набуде нової організаційної структури. З цього часу податкова служба вийшла з підпорядкування Міністерства фінансів України і стала центральним органом виконавчої влади України [8].

Докорінно новим етапом в історії розвитку податкової політики України став Податковий кодекс. За задумом авторів, його положення спрямовані на вдосконалення адміністрування податків, досягнен-

ня компромісів між державою та суб'єктами господарювання, зниження податкового навантаження для менш платоспроможних громадян, створення додаткових умов для розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності. Та на практиці це виглядає не зовсім так, оскільки неоднозначні та непрозорі правила, які викладені в положеннях кодексу, певною мірою гальмують підприємницьку активність серед платників податків та стимулюють розвиток тіньової економіки. Загалом ідею затвердження Податкового кодексу можна вважати позитивною, але треба більш ґрунтовно підійти до формування певних його положень.

Сутність податкової політики проявляється у формах та методах мобілізації фінансових ресурсів та їх використання відповідно до завдань та потреб держави [4]. Безпосередньо податкова політика справляє особливий вплив на підвищення реальних доходів населення, якості життя, соціально-економічного розвитку країни. Така політика створює низку умов, необхідних для забезпечення сприятливого інвестиційного та інноваційного клімату в державі, а також стимулювання підприємницької активності. Необхідно погодитися з твердженнями, що податкова політика вказує на низку зусиль, які докладає держава в процесі регулювання соціально-економічних відносин [5]. Тому сутність податкової політики виявляється в сукупності організаційно-правових та фінансово-економічних заходів держави у сфері регулювання податкових відносин, які спрямовані на мобілізацію та використання фінансових ресурсів у системі регулювання соціально-економічного розвитку країни.

Сьогодні реалізація успішної податкової політики залежить від багатьох чинників — як внутрішніх, так і зовнішніх [5]. До внутрішніх доцільно віднести: рівень добробуту населення, ступінь фінансування соціальних програм; рівень зайнятості та безробіття населення; стан розвитку економіки; характер нормативно-правового забезпечення; політичну ситуацію в державі. До зовнішніх чинників: міжнародне співробітництво, фінансово-економічні відносини держави з іншими країнами світу.

Організаційно-правові та фінансово-економічні заходи держави у сфері оподаткування визначаються цілями податкової політики, що зумовлені соціально-економічним устроєм суспільства, розвитком національної економіки [3]. Під час формування цілей потрібно виходити з функцій податків. У сучасній літературі немає єдиного підходу до трактування функцій податків. Різні автори наводять і аргументують такі варіанти податкових функцій, а саме: перерозподільча, контрольна, фіскальна, економічна, регулятивна, соціальна, стимулятивна, політично-економічна, політико-правова, змістовна та інші.

Та все ж таки до основних функцій податків, які обумовлюють сучасні цілі та стратегічні завдання податкової політики, доцільно віднести: фіскальну, регулятивну, стимулятивну, контрольну.

До сучасних цілей податкової політики доцільно віднести:

- мобілізацію фінансових ресурсів в обсягах необхідних для виконання державою своїх функцій [5];

- вплив на суспільний та економічний розвиток держави;

- розвиток підприємницької діяльності.

Сьогодні податкова політика України потребує вдосконалення та доопрацювання системних реформ у частині більш обґрунтованого прийняття рішення стосовно зниження чи підвищення рівня податкового навантаження суб'єктів господарюван-

ня, вдосконалення та реалізації регулятивної функції податків, покращення податкового клімату. Певною мірою доопрацювання засад Податкового кодексу повинно відбуватися на основі аналізу досвіду ведення податкової політики європейський країн, враховуючи як переваги, так і недоліки їхнього законодавства. Це дасть змогу надалі вилучити негативні наслідки та гальмівні процеси в соціально-економічному розвитку України після затвердження змін в законодавстві, а також скоротити відставання від Євросоюзу.

Тому, відповідно до вдосконалення деяких засад Податкового кодексу, основні стратегічні завдання податкової політики України на сучасному етапі можна поділити на 3 групи: фіскальні, економічні, контролюючі [2]. Фіскальна група завдань передбачає надходження коштів до бюджетів всіх рівнів з метою забезпечення держави необхідними коштами для виконання покладених на неї завдань.

Група економічних завдань, покликана створити всі необхідні умови для соціально-економічного розвитку країни, поживлення ділової та підприємницької активності, створення відповідних умов для інноваційного та інвестиційного розвитку, стимулювання економічних зв'язків [9].

Група контролюючих завдань здебільшого забезпечує процес нагляду та контролю за правильністю та своєчасністю надходження податків до бюджетів, дотримання податкового законодавства. Частково ці завдання були запропоновані в Програмі діяльності Кабінету Міністрів України "Український прорив: для людей, а не політиків" [9], а також у Програмі економічних реформ 2010—2014 рр.

Відповідно до Програми, затвердженої Податковий кодекс покликаний активізувати підприємницьку діяльність та стабілізувати державні фінанси. Податкова політика повинна бути узгоджена з цілями довгострокового економічного зростання та перетворитися на ефективний інструмент соціально-економічного розвитку країни в умовах ринкової економіки.

ВИСНОВКИ

Отже, в сучасних ринкових умовах в Україні істотну роль відіграє податкова політика. Саме від дієвого механізму її здійснення залежить економічне зростання та суспільний добробут населення, оскільки через податкову політику акумулюються фінансові ресурси, необхідні державі для виконання своїх функцій, а також здійснюється регулювання економікою. Досліджено підходи сучасних науковців стосовно формування та реалізації податкової політики, історичний аспект розвитку податкової політики, постановку її основних функцій, цілей та завдань дають підстави обґрунтувати теоретичні аспекти використання податкової політики в системі державного регулювання соціально-економічного розвитку країни. Усе це сприятиме тому, що податкова політика стане більш динамічною в змінному ринковому середовищі, сприятиме розвитку економіки загалом, стимулюватиме підприємницьку та інноваційно-інвестиційну активність України.

Таким чином, у сучасних умовах становлення ринкових відносин в Україні суттєвого значення набуває податкова політика. Саме реформування ринкової економіки значною мірою залежить від зміцнення державних фінансів, через які держава акумулює грошові ресурси для фінансування суспільних потреб. Поряд з цим бюджетно-податкова політика спрямована на встановлення умов для активізації економічного зростання і підвищення суспільного добробуту.

Література:

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р., № 2755-VI (зі змінами).
2. Крисоватий А.І. Податкова система: навч. посібн. / А.І. Крисоватий. — Тернопіль: Вид-во "Карт бланш", 2004. — 304 с.
3. Мельник Н.В. Податкова політика України: стан, проблеми та перспективи: монографія / Н.В. Мельник, Л.Л. Тарангул, З.С. Варналій. — К.: Вид-во "Знання України", 2008. — 675 с.
4. Петрович Й. Проблеми розвитку та шляхи вдосконалення податкової політики України / Й. Петрович // Банківська справа: зб. наук. праць. — 2008. — № 6. — С. 43—49.
5. Рябушка Л.Б. Бюджетно-податкова політика і в системі регулювання економічного розвитку держави / Л.Б. Рябушка, Д.В. Веремчук // Вісник Сумського державного університету: зб. наук. праць. — Суми: Вид-во СумДУ. — 2008. — № 3. — С. 182—187.
6. Соколовська А.М. Податкова політика в Україні у контексті її впливу на розвиток економіки / А.М. Соколовська // Фінанси України: журнал. — 2006. — № 9. — С. 65—81.
7. Хілобок Ю.А. Основні напрямки реформування податкової політики України / Ю.А. Хілобок // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. — 2009. — № 2(6). — С. 114—118.
8. Іванов Ю.Б. Проблеми розвитку податкової політики та оподаткування: монографія / Ю.Б. Іванов. — Х.: Вид-во ІНЖЕК, 2007. — 448 с.
9. Програма діяльності Кабінету Міністрів України "Український прорив: для людей, а не політиків" від 16.01.2008 р., № 14.

References:

1. Podatkovii kodeks Ukraini vid 02.12.2010 p., № 2755-VI. (zi zminami).
2. Krisovatii A.I. Podatkova sistema : navch. posibn. / A.I. Krisovatii. — Ternopil' : Vid-vo "Kart blansh", 2004. — 304 s.
3. Mel'nik N.V. Podatkova politika Ukraini: stan, problemi ta perspektivi : monografiya / N.V. Mel'nik, L.L. Tarangul, Z.S. Varnalii. — K. : Vid-vo "Znannya Ukraini", 2008. — 675 s.
4. Petrovich J. Problemi rozvitku ta shlyaxi vdoskonalennya podatkovoi politiki Ukraini / J. Petrovich // Bankiv's'ka sprava : zb. nauk. prac'. — 2008. — № 6. — S. 43—49.
5. Ryabushka L.B. Byudzhethno-podatkovaya politika i v sistemii reguluyuvannya ekonomichnogo rozvitku derzhavi / L.B. Ryabushka, D.V. Veremchuk // Visnik Sums'kogo derzhavnogo universitetu : zb. nauk. prac'. — Sumi : Vid-vo SumDU. — 2008. — № 3. — S. 182—187.
6. Sokolovs'ka A.M. Podatkova politika v Ukraini u konteksti ii vplivu na rozvitok ekonomiki / A.M. Sokolovs'ka // Finansi Ukraini: zhurnal. — 2006. — № 9. — S. 65—81.
7. Xilobok YU. A. Osnovni napryamki reformuvannya podatkovoi politiki Ukraini / YU.A. Xilobok // Visnik Berdyans'kogo universitetu menedzhmentu i biznesu. — 2009. — № 2(6). — S. 114—118.
8. Ivanov YU.B. Problemi rozvitku podatkovoi politiki ta opodatkuvannya: monografiya / YU.B. Ivanov. — X.: Vid-vo INZHEK, 2007. — 448 s.
9. Programa diyal'nosti Kabinetu Ministriv Ukraini "Ukrains'kii proriv: dlya lyudei, a ne politikiv" vid 16.01.2008 p., № 14.

Стаття надійшла до редакції 15.04.2013 р.